

Exerciții

Irina
MAVRODIN

O punere în pagină ușor mișcată a raportului biografic/ eu creator/ operă

Obsesii, autoscopii, autoficțiuni: pentru mine sunt trei concepte-cheie, ultimele două absorbându-se (în două trepte) în cele din urmă, când procesul de conștientizare e foarte avansat, în primul.

Ceea ce descriu aici este o lungă etapă, de care scriitorul (artistul) este doar vag conștient. Urmează însă și etapa – în care mă găsesc eu acum – când Scriitorul (artistul) începe să conceptualizeze aceste stări, a căror cunoaștere a avut-o până acum doar la modul intuitiv. A conștientizarea înseamnă și a discursiviza, a pune în cuvinte, a încerca o descriere în cuvinte a acestor stări.

A ajunge la această cunoaștere articulată în concepte înseamnă – cred – a avea șansa de a tona în buna direcție când vrem să punem în relație – fie și prin canalul cel mai obscur – biografia autorului cu opera lui. Urmând această cale, poate am reuși să dăm un răspuns la o întrebare căreia, până acum, i s-a dat fie unul prea nemijlocit, prea grosolan în alcătuirea lui simplificatoare, fie altul negativ. Or, eu conștientizez acum din ce în ce mai mult că în paginile mele – dacă le citești prin această grilă – poți întâlni tot timpul urme de sudoare și de sânge din viața celei care le-a scris.

Din stări foarte concrete, cum a fost la mine vederea/viziunea unui câmp de maci, foarte roșu, ca o mare de sânge, câmp întâlnit de mine undeva, la țară, pe când eram adolescentă, sau vederea/viziunea unui copac (cred că era un nuc) profilat pe cerul albastru, ele au devenit metafore obsedante care, la rândul lor, ca în teoria lui Charles Mauron (*Des métaphores obsédantes au mythe*

personnel, José Corti, 1963), au devenit pentru mine teme predilecte ce s-au recântat, în decursul întregului meu parcurs auctorial, dovedindu-și rezistența, în raport cu alte teme, pe care le-au îndepărtat.

Cu aceste teme predilecte, legate de câteva nume de autori ca Proust, Cioran, Ionesco, Eliade, Stendhal, Flaubert, Valéry, Limbaud, Mallarmé etc., și de câteva concepte de teorie literară ca: ambiguitate, conotație/denotație, hazard, impersonalizare etc. am trecut deja în domeniul autoficțiunilor, făcând, cred, acel pas, ce părea imposibil, din lumea cotidiană a biograficului și a socialului, în lumea imaginată și imaginată, în lumea fictivă a literaturii.

La origine, cred, trecerea are loc pe calea obscură, irațională, a biologicului. Deci asta ar fi veriga de legătură – discretă, greu vizibilă – între o exterioritate și o interioritate, între om și autor, între o realitate extrinsecă a operei și o realitate intrinsecă a operei.

Există multe mărturii ale scriitorilor, în acest sens. De exemplu, Flaubert spune că înainte de a începe să scrie romanul *Salammô*, a avut, într-o fulgurație, viziunea unei pete de culoare purpurii, din care s-a născut, precum un poem (căci asemenea fulgurații le sunt date mai cu seamă poezilor), întregul roman. Într-un eseu intitulat *Flaubert precursorul*, Nathalie Sarraute spunea: „Nu-i posibil ca o operă vie, pe de-a-ntregul întemeiată, ca orice operă de artă autentică, pe senzația pură, înfigându-și adânc rădăcinile și trăgându-și seva din inconștient, să se situeze pe de-a-ntregul, cu semnificațiile ei profunde și cu rezonanțele ei, în conștiința clară a autorului său. Acest lucru nu-i nici posibil și nici de dorit” (*Preuves*,

februarie 1965). Camus, care face parte dintr-o cu totul altă categorie de romancier, ne vorbește despre „sentimentul obscur” pe care-l avea pe când era copil, în prezența mamei lui, femeie infirmă, care „gândea cu greutate” și „țacea ca un animal”, și de care se simțea adânc legat printr-un „instinct”. După spusele lui Camus, întreaga lui operă se întemeiază pe unele dintre aceste adevăruri originare, primordiale, ce nu pot fi redată nemijlocit prin cuvinte.

O mărturie asemănătoare avem de la Nathalie Sarraute, care ne spune că întreaga ei operă s-a născut din uimirea imensă ce o cuprindea de fiecare dată când, copil fiind, mergea cu părinții ei în vreo vizită și asculta conversația protocolară, plină de fraze-clieșe, pe care aceștia o susțineau. Copilul se întreba: „De ce trișează cu toții?”, întrebare din care s-a născut o nouă structură românească, cea a *conversației și a subconversației* sarrautiene. Această stare este și ea o primă cunoaștere prin intuiție, înainte de a deveni, odată cu trecerea anilor, structură auctorială controlată de rațiune, de ceea ce Valéry numește „conștiința clară”, în opoziție cu „conștiința obscură”, considerând în mod explicit, ca și Proust, de altfel, că la facerea operei de artă participă atât iraționalul cât și raționalul, atât imaginarul cât și intelectualul.

Un câmp de maci roșu ca o mare de sânge: iată ceva îndepărtat în timp, dar foarte *material*, foarte real, foarte concret din biografia mea, ceva care ar putea face legătura între *obsesiile, autoscopiile, autoficțiunile* ce-mi bântuie scrierile, și viața mea de toate zilele.

Adrian BOLDIȘOR

Mircea Eliade și Enciclopedia religiilor

Ultima lucrare a lui Mircea Eliade, *Enciclopedia religiilor*, pe care savantul de la Chicago n-a mai apucat să o vadă publicată în timpul vieții, a primit atât aprecieri, cât și critici din partea diferiților specialiști în domeniu. Volumul final al *Jurnalului* său cuprinde pagini memorabile despre lupta pe care Eliade o ducea cu boala, bătrânețea și timpul pentru a vedea redactată această operă.

Dincolo de munca pe care a depus-o ca editor principal, la această *Enciclopedie*, Eliade a contribuit cu mai multe articole: *Alchemy*, overview article; *Androgynes*; *Center of the World*; *Deus Otiosus*; *Earth*; *Hierophany*; *Initiation*, overview article; *Metals and Metallurgy*; *Orientation*; *Sexuality*, overview article; *Shamanism*, overview article; *Yoga*.

Ninian Smart și Dewey D. Wallace Jr. analizează *Enciclopedia*, punând-o în paralel cu lucrări similare precedente, în special cu vechea *Enciclopedie Hastings*. După ce afirmă că lucrarea are nenumărate merite, N. Smart scoate în evidență și unele lipsuri ale acestui demers. Astfel, articolele din lucrare sunt strâns în patru grupuri importante: articole religioase; cele care se ocupă de disciplină, incluzând atât fenomenul religios, cât și teoriile și obiectele de lucru; un grup de articole dedicat biografiilor diferiților cercetători; articole legate de artă, știință și societate. Deși această structură are unele avantaje, ea ridică și multe semne de întrebare. În primul rând, nu există o analiză a regiunilor și a țărilor. Pe de altă parte, unele studii ce tratează diferite religii nu sunt consistente, multe dintre ele, mai ales cele filosofice, nefiind interculturale. De fapt, în această operă se poate observa cu ușurință influența gândirii lui Mircea Eliade, „preocupării sale cu privire la religia arhaică, aplecării

spre simbolism, preocupării pasionante cu privire la mit, lipsei relative de interes cu privire la partea doctrinală și intelectuală a religiei și în legătură cu știința socială și cu problemele definirii”. Cu toate acestea, Ninian Smart consideră lucrarea a fi una de folos în domeniu, cu toate că nu a trezit interesul care se aștepta de la o astfel de operă monumentală. Acest lucru se datorează, în parte, faptului că amprenta lui Eliade este pusă prea puternic asupra multor capitole din *Enciclopedie*.

În continuarea articolului, Dewey D. Wallace Jr. compară *The Encyclopedia of Religion* (ER) cu *Hasings Encyclopedia of Religion and Ethics* (ERE). Unul dintre lipsurile celor două lucrări este faptul că nu acordă un loc însemnat *Bibliei*, deși în ER sunt multe articole biblice de o valoare considerabilă, cum ar fi cel despre *Eclesiast*, despre care Eliade mărturisise că este una dintre cărțile sale favorite. Pornind de aici și de la alte exemple, D.D. Wallace Jr. afirmă că în întreaga lucrare ER se observă abordarea fenomenologică specifică lui Eliade, care pierde oarecum din vedere atitudinea istorico-critică. ER se bazează pe ideile lui Eliade, lucru observabil chiar în modul în care au fost selectate articolele. Totuși, amprenta lui Eliade nu este văzută ca o formă de totalitarism,

mulți colaboratori nefiind discipolii săi. ER va rămâne contribuția lui Eliade adusă studiului *Istoriei religiei*: „în orice caz, pentru mulți va fi o lucrare de referință definitivă în domeniu, iar pentru o mare parte va juca un rol admirabil. Desigur, va trebui să fie completată cu multe alte lucrări de referință mai specializate”.

Un alt articol despre *Enciclopedie* a apărut în anul 1989, fiind semnat de Ainslie T. Embree și Stuart Smithers. Autorii pornesc de la definiția pe care Eliade o dă *Istoriei religiilor*, „povestea întâlnirii umanității cu sacralul”, unde „sacralul” devine un termen atocuprinzător. „Dar Eliade și editorii ce-i urmează au rezolvat problema într-un mod onorabil și satisfăcător, făcând cuvinte precum «sacru» și «religie» să însemne ceea ce ei au ales să însemne și nimic mai mult”. Autorii analizează felul în care această definiție este aplicată articolelor din lucrarea recenzată, criticând anumite păreri ale lui Eliade, cum ar fi ideile despre omul religios ca opus celui non-religios. În întocmirea *Enciclopediei*, Eliade a pornit de la unele dintre ideile sale (hermeneutica totală ca mediu de interpretare a experienței umane, sacralitatea ca esența unică și ireductibilă a experienței religioase), afirmații care nu primesc acordul tuturor colaboratorilor. Joseph Kitagawa, unul dintre apropiații lui Eliade de la Chicago și colaborator la lucrarea în 16 volume, a adus lămuriri acestor afirmații ce stăteau sub semnul reduccionismului, precum celei referitoare la experiența umană, ce nu poate fi înțeleasă decât prin analiza componentei religioase. Cei doi autori fac o comparație între această *Enciclopedie* și vechea *ERE*, scoțând în evidență atât punctele ce apropie cele două lucrări, cât și cele ce le diferențiază. În cele din urmă, noua *Enciclopedie* stă sub semnul ideilor lui Eliade dezvoltate în scrierile precedente.

